

הרב יהושע הערשקאוויטש

ספק פקוח נפש שאינו לפנינו – התירו סופן משום תחילתן בפקו"נ

א. ספק פקוח נפש – בכל דיני התורה הולכים אחר הרוב להכריע במקום שיש ספק הן להקל הן להחמיר, כמש"כ בתורה 'אחרי רבים להטות' (שמות כג, ב), ומ"מ לענין פקוח נפש איתא בגמרא (מס' יומא דף פד, ב) 'אמר רבי יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל "לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב", וטעמא מבואר שם בתוס'¹ משום דכתיב (ויקרא יח, ה) 'וחי בהם', ודרשינן ולא שימות בהם שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל ע"כ, וכן נפסק להלכה ברמב"ם (פ"ב מהל' שבת ה"כ) ושו"ע (סימן שכט סעי' ב) בלי שום חולק.

ב. ספק לפנינו – אמנם מה שמצינו שהתירו לחלל שבת אפילו בספק פקוח נפש, היינו דוקא באופן שהספק הוא כבר לפנינו כהא דאיירי בגמ' יומא (דף פג, א) דנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת ושאר הספיקות שם, אבל באופן שאין הספק לפנינו יש לדון אם נתיר לחלל שבת ג"כ בכהאי גוונא, ומצינו בזה כמה מהלכים בגדולי הפוסקים אם יש איזה אופן שמתירין לחלל שבת כשאין הספק פקו"נ לפנינו.

- בשו"ת נודע ביהודה² דן בשאלה אם מותר לנתח מת כדי ללמוד ממנו אין לטפל ולהציל בעתיד חולה שיחלה במחלה כזו, וכתב דאף שהתירו ספק פקו"נ היינו דוקא כשהספק לפנינו, אבל בנידון זה דאין חולה במחלה זו לפנינו אסור לנוול המת, וכתב שם שכן הדין לענין פקו"נ בשבת דלא התירו לחלל שבת כשאין הספק לפנינו אפילו באיסור דרבנן. וכ"כ בשו"ת חת"ס³ ובשו"ת מחנה חיים⁴.

- בשו"ת בנין ציון כתב דבספק שאינו לפנינו אזלינן בתר רוב, עיין שם אודות אשה שכל פעם קשתה לילד והיתה בסכנה גדולה ונמלטה בחסד הקב"ה, אבל מעתה אמרו הרופאים להבעל שישמור לבל יקרב אל אשתו כי אם תתעבר עוד ותלד אין מזור ורפואה ותמות בודאי, ושאל האיש ברוח נשברה אם מותר לו

1. תוס' דף פה עמוד א, ד"ה ולפקח הגל וכו'.

2. מהדורא תנינא יו"ד סימן רי.

3. חיו"ד סימן שלו, והובאו דבריו בפת"ש (יו"ד סי' שסג).

4. חיו"ד (ח"ב סימן ס) אחר שהביא דברי רבו החת"ס, כ' בזה"ל: 'זהו דבר נחמד מאד, והוספתי לבארו דהנה עיקר הלימוד דפקו"נ דוחה כל מצוות שבתורה הוא משום דכתיב 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם' ולא שימות בהם, ונראה דהתורה דיברה עם ישראל המסוכן דאם בשביל שמירת מצות התורה ימות, מותר לו לעבור עליהם... אבל כל זמן שאינו מסוכן עדיין לא זכה שום אדם בויתור זה על מצות התורה, לכן כולם באיסורו קאי, ואכן באמת הוא כן דאם הרופאים יאמרו לאיש בריא דאם לא יאכל בשר חזיר בכל יום יחלש ויבוא לידי סכנה אחר רוב שנים לא נחשב זה לפקו"נ ודוק עכ"ל.

לשמש עם אשתו במוך לבל תתעבר, כי אף שקיים מצות פ"ר בכך ובת, עכ"ז יצרו תקפו לבלתי שבת גלמוד, ויבוא לידי איסור לקיים מצות עונה, וכתב לבאר טעמא דרבנן במס' יבמות (דף יב) לענין שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת וזקנה... דברי ר"מ, וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ה'... וזה לשונו 'דהיכא אמרינן דלא אזלינן בתר רובא בפקו"נ, היינו דוקא כשהחולה או המפולת לפנינו אבל אם אין הסכנה לפנינו רק שיש חשש לסכנה הבא, בזה אזלינן דוקא בתר רובא כמו בשאר איסורים, ר"ל דאם המציאות היא שברוב שבתות השנה יתרחש לפנינו אפילו ספק סכנה כעין זה, מותר לחלל השבת אף שעדיין אין הסכנה לפנינו, דבכה"ג הולכין אחר הרוב אפילו אין הספק לפנינו כבכל התורה כולה'.⁵

● החזו"א זצ"ל⁶ וכן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁷ סוברים דאין הדבר תלוי בין הספק לפנינו או אין הספק לפנינו, אלא הדבר תלוי באם שכיח או מצוי שיקרה סכנה כעין זה במשך השבת, דאז מותר לחלל שבת, אף שהסכנה עדיין אינה לפנינו מותר לחלל שבת על צד זה, וז"ל הגרשז"א לגבי החזרת האמבולנס⁸ "יש מקום להתיר לחזור לשכונה אם זה שכיח שיודקקו לאמבולנס זה שוב במשך השבת למקרה של פקו"נ נוסף, ומותר לו לחזור למקומו בקבוע", ושוב כתב שרצוי לסדר תורות לג' או ד' אנשים וכל אחד יחזור עד לתחילת השכונה ולחכות מספר שעות.

ג. ודבר פשוט הוא דבעיר גדולה שיודעים בבירור שיש כמה חולים שיש בהם סכנה שיתכן שיצטרכו לצאת להצילם באותו שבת, אז נחשב הדבר כספק פקוח נפש לפנינו, דמותר לחלל שבת אף לדעת הנוב"י והחת"ס

5. שו"ת בנין ציון (לבעל הערוך לנר, סימן קלז), ובאמ"ד כתב "הנלענ"ד דטעמא דרבנן דאע"ג דכלל בדינו דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ואין הולכין בפ"נ אחר הרוב, זה דוקא ביש ודאי סכנת נפש לפנינו כגון בנפל עליו הגל דאז חוששין אפילו למיעוטא. אבל בשעתה אין כאן פקוח נפש רק שיש לחוש לסכנה הבאה, בזה אזלינן בתר רובא כמו לענין איסורא, דאל"כ איך מותר לירד לים ולצאת למדבר שהם מהדברים שצריכים להודות על שנצולו, ואיך מותר לכתחילה לכנוס לסכנה ולעבור על ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, אע"כ כיון דבאותה שעה שהולך עדיין ליכא סכנה הולכין אחר הרוב...".

6. בחי"ד (סימן רח סק"ז) ובאהלות (סימן כב אות לב) וז"ל "בפ"ת סימן שסג סק"ה בשם הנו"ב והח"ס דאם יש חולה קמן מותר לנוולו משום פ"נ אבל אין חולה קמן אסור, ואין החילוק בין איתא קמן ללייתא קמן אלא אם מצוי הדבר דבזמן שמתרעין עלה אף שאין בשעה זו חולה קמן משום חולי מהלכת הו"ל כאויבים שצרו בעיר הסמוך לספר וכדאמר עירובין מ"ה א' ובתענית כ"א ב' ומיהו בשעת שלו' לא חשבינן לי פ"נ אע"ג דשכיח בזמן מן הזמנים שיצטרכו לזה כמו שאין עושין כלי זיין בשבת בשעת שלו' דא"כ בטלת כל המצות, אלא לא מקרי ספק פ"נ בדברים עתידים שבהוה אין להם כל זכר, ובאמת שאין אנו בקיאים בעתידות ופעמים שמה שחשבונם להצלה מתהפך לרועץ והלכך אין דנים בשביל עתידות רחוקות, וגם משום צורך רבים אפשר דלא הותר אלא כשמזיק את הרבים".

7. שלחן שלמה (סימן שכט אות יז סק"ו).

8. השאלה היתה לארגון הצלה של שכונת הר נוף בעיה"ק ירושלים.

הנ"ל⁹, ואם אין שם חולה שיב"ס אז הדבר תלוי במחלוקת הנ"ל אם מותר לחלל השבת אף היכא דליכא חולה לפנינו.

אמנם גדולי הפוסקים בדורנו הסכימו להתיר לחברי הצלה וכדו', לעשות איסור שבות בשבת אף במקום חשש רחוק של פקוח נפש (ספק פקו"נ שאינו לפנינו)¹⁰, ונראה להביא ראיה אלימתא שיש להתיר עשיית שבות אף בחשש רחוק של סכנה, והוא ממה שמבואר בשו"ע סימן שטז סעיף י' "כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי, נהרגים בשבת אפילו אין רצין אחריו", וכתב המשנ"ב בשם הפרמ"ג "אפילו בורחין מלפניו", ובשעה"צ כתב "שהפרמ"ג הוכיח כן מהרמב"ם, והנה מהרמב"ם משמע דדוקא כשנראו עכ"פ לפניו אבל לא לחפש אחריהן, ואפשר דדוקא לפי דעתו דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליהן, משא"כ לדידן וכו'", הרי שהתיר גם להרגם גם באופן שהחיות בורחות מלפניו, ומותר גם לחפש אחריהן כיון שאינו אלא מלאכה שאין צריך לגופה שלדידן אינו אלא איסור דרבנן, הרי שהתיר לעשות איסור דרבנן אף בספק פיקו"נ שאינו לפנינו.

9. פשוט, וכן כתב בשש"כ (פרק מ סעי' ז). ועיין בספר **קצות השלחן** (סימן קמ ג) שכתב באמ"ד "אבל לחזור באוטו פשיטא דאסור, והנה דרך הנהגים של האוטו שחוזרין אח"כ למקום תחנונם, כי אין רשות מהממשלה להעמיד האוטו כל השבת הרחוב על יד הביה"ח וגם ירא שמא יגנב, ולע"ע לא מצאתי היתר לזה אחרי שאין בחזרתם משום פקוח נפש, אבל האוטו של מגן דוד אדום המיוחד להסיע חולים בכל מקרה שהוא לתחנת עזרה ראשונה או לביה"ח, נראה דאחר שהולך החולה לביה"ח אפשר דמותר לו לחזור לתחנתו הקבועה, דאולי יצטרכו לו בשביל מקרה של חולה אחר של פיקו"נ, ואם לא יהי' בתחנתו הקבועה לא יכול להענות להצלת החולים, כי הידיעות לצורך הצלה נמסרות להתחנה הקבועה, ובעיר גדולה מעשים בכל יום שהם מצילים נפשות במקרה התעלפות וכדומה".

10. ראה בספר **הצלת נפשות** מאת הרה"ג ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א (פרק ד הערה ב) שכתב להתיר לתורן שחושש שהמכשיר שלו אינו פועל רשאי ללחוץ בשינוי כלאחר יד על לחצן הביקורת בכדי להיווכח את תקינות המכשיר, וכן הוא שם בפרק ה (הערה א) שמותר להוציא מכשירי הקשר מרשות היחיד לרשות היחיד, או לכרמלית במקום שאין עירוב, אולם מרשות היחיד לרשות הרבים יש לעיין אם יש להתיר עשיית מלאכות דאורייתא כל זמן שאין צורך פקוח נפש קמן, ונראה דרק ע"י שינוי או כלאחר יד יש להתיר, מקור לזה הביא מה דאיתא בחי' הגרי"ז סוף יומא דגבי יולדת כל זמן שעדיין אין הדם שותת יש לעשות צרכיה בשינוי משום דעדיין אינה בסכנה, עיי"ש ועיין היטב בספר תורת היולדת פל"ב הערה ג' שמבאר היטב דברי הגרי"ז.

מ"מ צ"ע שאין הנדון דומה, כיון שבמעשה לידה היולדת כבר איתא לפנינו אף שעדיין אינה בגדר חולה שיב"ס, מ"מ הרי היא לפנינו כחולה שהוא במצב שאם לא יטפלו עמו יבא לידי סכנה שדינו קל יותר מדין מצב של ספק דליתא קמן, וקבלתי מענה מאת הגאון הנ"ל שליט"א והשיב לי בזה"ל באמ"ד "הנה אמת נכון הדבר שדברינו נאמרו לגבי מקומות שבהן מצוי ושכיח שיהיו קריאות במשך יום השבת, לכן יש להתיר בשופי לעשות מלאכה בשינוי אך שעדיין אין חולה לפנינו, אבל באותן מקומות שתושביהן מועטים ולא מילתא דשכיחא היא שיהיו מספר קריאות במשך יום השבת ודאי אין להקל בזה באיסור תורה ואפילו בשינוי, אבל באיסורים דרבנן יש להתיר לענ"ד ע"י שינוי, וכך דעתי נוטה וכו'".

וגם בספר **נועם השבת** מאת הגאון הגדול ר' יוסף שטראססער שליט"א בסימן שכת מתיר ג"כ לעשות איסור שבות בחשש רחוק של פקו"נ, אך נתקשה למצוא טעם נכון להאי דינא דלא גרע מחולה שאין בו סכנה שהתירו שבות ועיי"ש היטב.

התירו סופן משום תחילתן

א. איתא במשנה מס' ראש השנה¹¹ דהתקין רבן גמליאל שהעדים הבאים להעיד עדות החודש בשבת אף שיצאו מחוץ לתחום, יש להם אלפיים אמה לכל רוח, ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה ליילד והבא להציל מן הדליקה ומן הגייס ומן הנהר ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפיים לכל רוח. וטעם ההיתר בזה מבואר בתוס'¹² משום דהתירו סופן משום תחילתן דהיינו שאם לא נתיר להם ללכת יותר מד' אמות לא ירצו ללכת להעיד על החודש או להציל מתחילה, וגם הרמב"ם¹³ כתב הטעם כדי שלא להכשילן לעתיד לבא.

ובמשנה עירובין איתא "כל היוצאין להציל חוזרין למקומן", ובגמ' שם¹⁴ הקשו מזה על הגמ' בר"ה הנ"ל, דבעירובין משמע שחוזרין למקומן אפילו ליותר מאלפיים אמה, ואילו בר"ה כתוב רק אלפיים אמה ולא יותר, ותירץ רב יהודה אמר רב דהא דאמרין דחוזרין למקומן היינו דוקא בכלי זינים¹⁵, ורב נחמן בר יצחק מחלק בין היכא דנצחו ישראל לאומה"ע דאז לא התירו אלא עד אלפיים אמה, לבין שנצחו האומה"ע את ישראל שהתירו להם לחזור עד למקומן מחשש שירדפו האומה"ע אחריהם.

ב. מטעם התירו סופן משום תחילתן היה מותר לעבור גם על איסור דאורייתא, אך חז"ל קבעו שדעת האדם ההולך להציל נוחה אם יתירו לו לילך אלפיים אמה לכל צד, ואין חשש שימנע פעם אחרת מלילך להציל כיון שלא התירו לו לחזור לביתו יותר מאלפיים.

ג. והנה בשו"ע או"ח סוף סימן שכט סעיף ט כתב המחבר בסתמא "דכל היוצאים להציל חוזרים בכלי זינים למקומם", ומשמע אפי' היכא שיד ישראל תקיפא, ומאידך גיסא בשו"ע או"ח סימן תז סעי' ג, פסק המחבר "דכל היוצאים להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם וכו', יש להם אלפיים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו", בתנאי שיד ישראל תקיפא אבל אם יד האומה"ע תקיפא מותרים לחזור למקומם הראשון אפילו יותר מאלפיים.

כבר עמדו גדולי הפוסקים על דבר סתירה זו למצוא ישוב נכון בדברי השו"ע, וגם הפרמ"ג בסימן שכט העיר בזה, ולא זכינו לאורו בסימן תז מה שציין עליו שם.

11. דף כג ע"ב.

12. תוס' ד"ה שיהו.

13. פרק ב מהלכות שבת הלכה כג. וציין ע"ז השע"צ בסי' שכט סקי"ד.

14. עירובין דף מד ע"ב, ובגמ' שם מה ע"א.

15. וברש"י שם (ד"ה אמר רב יהודה) כ' בא"ד 'ולא אמרין כיון שנעשה מעשה יושלכו כלי זינים מעליהם ולא יחללו שבת'.

- בשו"ת ובחרת בחיים להגר"ש קלוגר זצ"ל¹⁶ כתב ליישב הסתירה בדברי השו"ע, דמה שכתב המחבר בסימן שכט דחוזרים בכלי זינים למקומם, הם דברי רב יהודה אמר רב בגמ' עירובין כנ"ל באות א, דהא דאמרינן דחוזרין למקומן היינו דוקא בכלי זינים, ודברי השו"ע בסימן תז, היינו תירוץ של רב נחמן בר יצחק בגמ' שם שמחלק בין היכא דנצחו ישראל לאומה"ע, דאז לא התירו אלא עד אלפיים אמה, לבין שנצחו האומה"ע את ישראל שהתירו להם לחזור עד למקומן מחשש שירדפו האומה"ע אחריהם, וקיי"ל כב' התירוצים בגמ' שם.
- בשו"ת אגרות משה¹⁷ כתב לחלק באופן אחר, דהא דלא התירו בסי' תז לחזור למקומם הראשון משום שכשהלך להציל, הלך על דעת שיתכן שישאר שם להרבה שעות עד מוצאי שבת¹⁸, ולכן אף שהצליח להציל בזמן קצר לא התירו מטעם התירו סופן משום תחילתן לחזור לביתו מחשש שיתעצל בפעם אחרת, כיון שגם מתחילה הלך מספק שיתכן שיצטרך לישאר שם משך כל השבת, (נמצא, דכשהולך להציל כשעה וכדו' סמוך ליציאת השבת, כיון שבעת כזו הרי הוא חושב שיתכן שלא יחזור קודם יציאת השבת, לא התירו לו לחזור ע"י שיעבור איסור דאורייתא אף שגמר ההצלה בזמן קצר), משא"כ בסי' שכט איירי שיוצאין ע"ד להציל בזמן קצר ולחזור מיד אח"כ לביתם, אם לא נתירם לחזור למקומם יש חשש שמכשילן לעתיד לבא, וחל בזה ההיתר של התירו סופן משום תחילתן אפילו באיסור דאורייתא.

ד. איסור דאורייתא או רק דרבנן – בשו"ת חת"ס¹⁹ כתב לענין רופא ישראל שהתירו לו לילך חוץ לתחום לרפאות גוי בשבת מחשש איבה, שאסור לו לחזור לביתו בשבת, משום דכשהולך לרפאות גוי בשבת לא שייך בזה החשש דימנעו מלצאת להצלה, היות והרופא יוצא בגלל חשש סכנת עצמו, שלא יעשו לו שום דבר, וברור שלא ימנע מללכת בפעם הבא, ורק ביוצא להצלת ישראל התירו סופו משום תחילתו ע"כ, משמע דבהולך לרפאות ישראל דאיכא התיר של התירו סופן משום תחילתן, י"ל דס"ל להחת"ס דמותר לו לחזור לביתו עכ"פ באיסור דרבנן [ואולי אפילו ע"י איסור דאורייתא].

כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה²⁰ להעיר על דברי החת"ס 'שהרי לא מצינו שהתירו לחכמה הבאה לילד או בשאר ענין של

16. סימן צט, ד"ה וליישב.

17. או"ח ח"ד סי' פ.

18. וכמו שמדייק שם מלשון המשנה בר"ה דאיירי מחכמה הבאה ליילד וכן הבא להציל מן הגייס ומן הנהר וכו' דכל אלו הולכין אפילו על דעת שיתארך זמן הרבה עד שתלד או עד שינצחו האויבים וכו'.

19. חלק ו חר"מ סימן קצד (ד"ה ונ"ל).

20. מנח"ש ח"א סימן ת.

פקו"נ, כי אם לענין זה שהשוו אותם שיהיו גם הם כאנשי העיר שיש להם אלפים אמה לכל רוח, מפני שאם לא יהיו רשאים לזוז ממקומם, ולהיות שוה לבני העיר יש לחוש שבפעם אחרת ימנעו עצמם מלבוא, אבל לא מצינו שהעדיפו אותם יותר מאנשי העיר ולהתיר אותם לשוב לביתם בשבת בעגלה של נכרי, מ"מ כבר הורה זקן [החת"ס] וכו', והבו דלא להוסיף עלה להתיר גם מלאכות דאורייתא²¹.

וראה בספר רפואה מציאות והלכה²² מהרב מרדכי הלפרין שליט"א שדיבר עם הגרשז"א זצ"ל בענין זה כמה פעמים, ובין השיחות שהי' לו איתו בזה הסכים להתיר מטעם שלא להכשילן לעתיד לבוא אפילו איסור דאורייתא (כדעת הגרמ"פ), אך שוב חזר בו הגרשז"א מהתירו, והסכים להתיר לעבור על איסור דאורייתא רק במקום בו קיום המצוה מותנה בחיוב על כל אחד מישראל לבוא להעיד או לצאת למלחמה, אך במצוה הצלה המוטלת על יחידים כגון רופאים וכדו', מוכח מסוגיית הגמ' בעירובין (המובא בסעיף ב) דהתירו רק איסור דרבנן בחזרה למקומם. ועיי"ש שכתב שמנע א"ע לשאול את הגרשז"א פירוש דבריו, וחבל על דאבדין.

גם בשו"ת דברי אהרן²³ (להגאון מטעפליק ז"ל) כתב להעיר על דברי החת"ס וז"ל 'אנה מצא שאלו שהתירו סופן משום תחילתן מותר להם לחזור למקומן, שהרי לא אמרו אלא שיש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו, אא"כ היו מפחדים לשבות במקום שהצילו, כמבואר בשו"ע או"ח סימן תז'.

ובשו"ת ציץ אליעזר²⁴ כתב ג"כ כדבר פשוט שהתירו איסור דרבנן מטעם התירו סופן משום תחילתן.

לענין דינא, נחלקו הפוסקים אם מטעם התירו סופן משום תחילתן התירו לעבור גם על איסור דאורייתא, או דוקא על איסור דרבנן, לדעת הגרש"ק זצ"ל שם לא התירו לעבור על איסור דאורייתא, ולדעת החת"ס כפי הבנת חלק מהפוסקים, לא התירו רק איסורי דרבנן²⁵, וכ"פ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל²⁶,

21. ראה בספר **רפואה מציאות והלכה** סימן ח (פרק ה-ו), שכתב שבעצם יש מקום לחלק בין הגמ' בר"ה שרבן גמליאל ביטל האיסור יציאה מד' אמות להיוצא להציל ותקן להם אלפיים אמה, 'ואף שהסיבה לתקנה היתה סופן משום תחילתן, הרי לאחר התקנה בטל האיסור לגמרי וזה כמובן נכון רק לגבי ביטול איסור דרבנן המסוים שאותו התירו חז"ל, אך אין מכאן ראיה נגד **החת"ס** הדין בהיתר מחמת החשש לעתיד לבוא, חשש אשר בגללו קיים כבר עכשיו היתר של פיקוח נפש, והיתר זה שאינו מוחלט אלא תלוי בהערכת מצב, כוחו יפה גם להתיר איסור תורה, כדעת החת"ס וכו' עיי"ש.

22. סימן ח, פרק ח.

23. סימן ו.

24. שו"ת **צ"א** ח"ח סימן טו (פרק ז אות יב).

25. שו"ת **בצל החכמה** (ח"ד סימן צד), שו"ת **ויצן יוסף** (או"ח סימן קעח) דלא התירו לחברי הצלה לחזור מביה"ח אלא ע"י נהג נכרי.

26. **מנחת שלמה** (ח"א סימן ח), ועיי"ש בהערה שהגאון רשז"א זצ"ל ביקש רשות מיוחדת מאת הגרמ"פ זצ"ל להדפיס ולפרסם תשובותיו.

והציץ אליעזר הנז"ל. ולדעת החתם סופר²⁷ כפי שהבין המהרש"ם²⁸ והשבט הלוי²⁹, התירו אפילו איסור תורה משום שלא יכשילן לעתיד לבא, וכ"פ בשו"ת אגרות משה הנז"ל מדעת עצמו, וכן מובא בשם החזו"א³⁰, וכ"ה בשו"ת קנין תורה³¹ לענין התיר לחברי הצלה לחזור לביתם כשאין נכרי. וראה הע' 21 לעיל.

ה. התירו סופו משום תחילתו בנוגע לעצמו – כפי שביארנו לעיל שדעת החת"ס³² להתיר לרופא ישראל שהתירו לו לילך חוץ לתחום לרפאות גוי בשבת מחשש איבה, שאסור לו לחזור לביתו בשבת, דבכה"ג אין חשש שימנעו מלצאת להצלה בפעם הבא היות והרופא יוצא בגלל חשש סכנת עצמו, שלא יעשו לו שום דבר, וברור שלא ימנע מללכת בפעם אחרת, ואפילו איסור דרבנן לא התירו לו, ומסתברא דה"נ לצורך אשתו כגופו, וכן לצורך בניו ובנותיו הקרובים אליו, שבהם לא יתעצלו בפעם אחרת ע"כ יהיה אסור לו לחזור לביתו, וכ"ה בספר מקראי קודש³³ לחברי הצלה "אם עסקן נסע עם אחד מבני ביתו שלו לבית החולים אסור לו לנסוע בחזרה, רק אם חושב שיצטרך להציל חולה אחר אז יכול לחזור, וגם רק ע"י נכרי המנהיג".

אך בשו"ת מנחת שלמה³⁴ כתב להקשות ע"ז בזה"ל "וגם עיקר דבריו צ"ע וכי הדין של כל היוצאין שהתירו אותם לחזור מיירי דוקא כשרק אחרים הם בסכנה ולא כשהוא עצמו ג"כ בסכנה וצ"ע". מ"מ נראה שקשה להקל בהאי דינא אחרי שדעת המתירים סומכים על דברי החת"ס והפה שהתיר הוא הפה שאוסר³⁵.

27. שו"ת או"ח (סי' רג).

28. בהגהות על מס' ר"ה דף כד, ב.

29. שו"ת (ח"ו סי' כו, וח"ח סימן פז), וכ"כ להכריע בקונטרס **הצלות נפשות** (הוראת לחברי הצלה של בני ברק) מהג"ר שמואל אליעזר שטרן שליט"א (פרק ח ס"א) שחברי הצלה מותרים לחזור לביתם עם מכוניתם עפ"י פסקו של השב"ל.

[וכבר בדור הקודם, הגרי"ז הלוי סלוביצ'יק (הרב מבריסק) זצ"ל הורה כך למעשה, והתיר לרופאים לחזור לביתם בשבת ברכב, כדי שלא להכשילם לעתיד לבא. וכן דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל, **בחוט השני** או"ח שטט, ז. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הובאו דבריו בחוברת **המעין** נג, א (תשרי תשע"ג) עמ' 13 הע' 4. וכן דעת יבל"א הג"ר אשר וייס, שו"ת **מנחת אשר** ח"ב סימנים מ-מב. -- העורך].

30. בספר **ארחות רבינו** ח"א סימן ריג דף קנה כתב בזה"ל "אמר לי מו"ר הקהלת יעקב שליט"א בשם החזו"א, שאין לאסור לרופא הנוסע בשבת לחולה לחזור עם מכוניתו לביתו, כדי שלא להכשילו לעתיד שיסרב לנסוע בשבת לחולה".

31. ח"ד סימן לט, ויע"ש אך שלמד סוגיא דגמ' בנצחו ישראל.

32. חלק ו חו"מ סימן קצד (ד"ה ונ"ל).

33. ספר **מקראי קודש** דף מד.

34. שו"ת **מנחת שלמה** סימן ז (סוף ד"ה אולם).

35. **הצרת העורך**: לכאורה חייבים להחמיר בדין פיקוח נפש, ולכן אם הפוסקים חולקים בשאלה האם יש באי החזרה פיקוח נפש עתידי, חובה להחמיר בפיקוח"נ ולהתיר את החזרה בשבת גם באיסורי תורה. -- העורך.